

Tristram Hunt, **Friedrich Engels: Der Mann der den Marxismus erfand.** 2. Auflage. Aus dem Englischen von Klaus-Dieter Schmidt. Berlin: Propyläen Ullstein Buchverlage GmbH, 2012, 574 str.

Izdajanje marksistične literature tudi po propadu Sovjetske zveze in drugih socialističnih držav ni prenehalo, v zadnjih letih pa zaradi krize kapitalizma doživlja pravi revival. V Nemčiji je Marxov Kapital postal prava uspešnica. V ta trend spada tudi obravnavana knjiga, ki jo je pod naslovom *The Frock-Coated Communist. The Revolutionary Life of Friedrich Engels*, napisal zvezdnik britanskega zgodovinar-skega ceha, Tristram Hunt, profesor za novejšo zgodovino na londonski univerzi, televizijski moderator pri BBC in Channel 4 in kolumnist pri Timesu, Guardianu in Observerju. Izvirnik je izdala založba Allen Lane v Londonu 2009.

Od obeh avtorjev »Komunističnega manifesta« in utemeljiteljev ideologije, ki je svet veliko bolj spremenila kot katera koli druga, je bil Engels nedvomno bolj spreminjav, biografsko bolj zanimiv, po eni strani bonvivan, ženskar, hazarder, nastopač, ljubitelj vseh lepih in dobrih stvari, tudi alkohola, pasioniran lovec na lisice in uspešen podjetnik, pravi tekstilni magnat, član borze v Manchesteru, predsednik tamkajšnje Schillerjeve ustanove, po drugi strani moralist, vodilni mislec komunizma, oster kritik kapitalističnega proizvodnega načina in izdajalec svojega kapitalističnega razreda. Poleg tega je štirideset let denarno podpiral (vzdrževal) Karla Marxa in je skrbel za njegove otroke. Engels je bil naravnost utelešenje dialektičnega načina mišljenja, ki je konstituiralo marksizem. Hunt je na podlagi obilja virov predstavil velikega socialista v vsej njegovi protislovnosti. Predstavlja ga kot samostojnega misleca in bistrega opazovalca socialnih razmer v njegovem času. Hkrati zvesto prikazuje industrijsko revolucijo v Nemčiji in Angliji v 19. stoletju, brez katere življenja in dela Marxa in Engelsa ni mogoče razumeti. Legendarno je Engelsovo partnerstvo in soavtorstvo z Marxom, pri katerem je Engels vedno zavestno igral drugo violino, saj je po Marxovi smrti izjavil, da je Marx genij, drugi pa smo samo talenti.

Friedrich Engels je bil rojen 28. 11. 1820 v mestu Barmen, sedaj del mesta Wuppertal, v nemški deželi Severno Porenje – Westfalija, v premožni družini tekstilnih tovarnarjev v tretji generaciji, ki so sami izdelovali tekstil in ga prevzemali tudi od drugih malih založnikov (predilcev, tkalcev in barvarjev) ter ga dokončno pripravili za prodajo. To je bila začetna stopnja industrializacije. Barmen je bil tedaj že kar industrializiran kraj, ki se je hitro širil. Od 1810 do 1840 je število prebivalcev naraslo od 16.000 na 40.000. Duhovno ozračje v njem pa je bilo sila zatohlo, saj ga

je opredeljeval pietistični kalvinizem. Engelsi so bili socialno čuteči, niso marali zaposlovati otrok, kar je bilo tedaj povsem normalno in so za stanovanje svojih delavcev dali sezidati majhne hišice in jih tudi sicer socialno podpirali, toda tako, da je bila razlika med gospodarji in delavci popolnoma jasno razvidna, saj je tako bilo prav po cerkvenih in družbenih pravilih. Engelsi so kot tovarnarji, bilo jih je več v sorodstvu, živeli sicer v zaključeni skupini sredi industrijskega območja v velikih hišah, ki so imele fasade obložene s klesanimi kamni. Vendar je Engels že kot otrok videl kako je tekla skozi njegov kraj povsem rdeča reka Wupper, pa ne od krvi temveč od industrijskih odpadkov od barv, s katerimi so barvali tkanine. Vohal je tudi neprestani industrijski smrad, ki se je širil po okolici. Rojen je bil tako rekoč v sredo industrijske revolucije. Družinsko vzdušje je bilo v tej družini toplo, toda dokaj filistrsko. Engels je pozneje zapisal, da je bil Barmen Zion obskurantov. Po zadrtni osnovni šoli ga je dal oče kot štirinajstletnika v gimnazijo v Elberfeld, ki je tedaj slovela kot ena najboljših in najbolj liberalnih gimnazij v Prusiji. Ta gimnazija je bila pravo intelektualno žarišče, ki je zelo ustrezalo Engelsu. Želel je iti na univerzo in nato vstopiti v državno službo, ali postati celo pesnik. Njegovi prvi pesniški poskusi so bili dokaj obetavni. Take zamisli sina pa seveda niso ustrezale njegovemu očetu. Kljub izrazitim željam sina in čezmerno dobrim šolskim ocenam, ga je po treh letih vzel z gimnazije in ga zaposlil v svojem podjetju, kjer se je Friedrich leto dni seznanjal z medlimi skrivnostmi platna in bombaža, predenja, tkanja, beljenja in barvanja. L. 1838 sta odšla z očetom na poslovno potovanje v London, da bi sklenila pogodbo o dobavi surove svile in da bi pregledala poslovanje tvrdke Ermen & Engels, kjer bil solastnik njegov oče. Ob povratku sta se ustavila v Bremnu, kjer naj bi Friedrich nadaljeval z naslednjo fazo njegovega poslovnega izobraževanja – crashkurs mednarodnega kapitalizma. Vetrovno in svobodno mesto Bremen, eno največjih tedanjih nemških pristanišč s hanseatsko tradicijo, pa je Friedrichu Engelsu veliko bolj ustrezalo kakor megleni Barmen. Bremen ni bil le eden od centrov komercialne, temveč tudi duhovne izmenjave. Kot vajenec je delal v pisarni izvoznika platna in saškega konzula Heinricha Leopolda, stanoval in oskrbo pa je imel pri nekem zelo sproščenem pastoru. Zanj je bilo bivanje v Bremnu prava odrešitev iz tesnega bidermajerstva v Barmnu. Tukaj se je zbližal s stranko »Nova Nemčija«, pozneje v Berlinu še z radikalno »Heglovo levico«. L. 1842 se je prvič srečal s Karlom Marxom v Kölnu. Med Engelsovim delovanjem v očetovi podružnici v Manchestru se je seznanil z delavskim vprašanjem in spoznal socialne razmere v Angliji. Tam je stopil tudi v tesno zvezo s krogom socialnega utopista Roberta Owna in s kartizmom. Srečanje s Karlom Marxom na povratku z Londona l. 1844 in seveda izčrpní pogovori so pokazali popolno ujemanje njunih stališč in pogledov, kar je bil začetek tesnega sodelovanja in prijateljstva do Marxove smrti.

To sodelovanje in soavtorsvo Marxa in Engelsa je bilo nekaj posebnega. Marx je izhajal iz bogate intelektualne odvetniške družine, študiral je filozofijo v Berlinu, kjer je tudi doktoriral in se s habilitacijo pripravljaj na akademsko kariero. Engels pa je sicer tudi izhajal iz bogate družine, toda industrialcev, ki so se zanimali samo za svoje posle brez kakršnega koli intelektualnega ozadja. Bil je izučen trgovec s tremi razredi gimnazije. Začenši v Bremnu in pozneje vse življenje je poleg

svojega dela v podjetju in razvejanega družabnega življenja študiral vse mogoče od filozofije, zgodovine, socialnih in državnih ved, književnosti do naravoslovnih ved. Le tako je bilo mogoče enakovredno sodelovanje med obema. Bil je samouk na vseh področjih, ki se jih je loteval, pa je vendar dosegel tako stopnjo vednosti, da mu ni mogel nihče očitati, da je amater.

Engels bi se bil seveda rad ukvarjal samo s svojimi študijami. Toda po drugi strani pa tudi ni želel izgubiti svojega statusa podjetnika z ustreznimi dohodki in je torej vse življenje ostal razpet med tema dvema dejavnostma. Dodatno pa ga je k tej dvojnosti nagnila še potreba, da je več desetletij podpiral Marxa, ki od izgona iz Nemčije nikoli ni imel urejenih dohodkov za preživetje.

Rezultate svojih socialnih študij je Engels objavil v knjigi »Položaj delavskega razreda v Angliji«, ki je postala temeljno delo znanstvenega socializma. Po prelomu z levim hegelianizmom v l. 1844 sta se Marx in Engels priključila tajni »Zvezi pravičnih«, ki je delovala v Londonu, ki se je po njenem pristopu preimenovala v »Zvezo komunistov«. Za njeno novo orientacijo sta 1848 izdelala »Komunistični manifest« in sicer tako, da je vsak najprej izdelal svoj osnutek z naslovom »Načela komunizma«. V revolucijskem letu 1848 sta Marx in Engels urejala in izdajala znamenit časopis »Rheinische Zeitung« v Kölnu. L. 1850 se je Engels vrnil v očetovo tovarno v Manchester. Začel je intenzivno finančno podpirati Marxa in mu pomagati pri sporih in spopadih z različnimi socialističnimi usmeritvami. Ko se je Engels l. 1869 umaknil iz poslovnega življenja, je bil od l. 1870 sekretar v generalnem svetu »Mednarodne delavske asociacije« in se je ukvarjal predvsem z organizacijskim, publiškim in znanstvenim delom. Njegova številna socialnopolitična, zgodovinska in vojaškoznanstvena dela so veliko pripomogla k širitvi marksizma, katerega vodilna osebnost je postal po Marxovi smrti l. 1883. Drugi in tretji del Marxovega »Kapitala« je v veliki meri dopolnil in izdal 1885 in 1894.

Engelsov pomen temelji v enaki meri na njegovem teoretičnem kakor praktičnem delu v socialističnem gibanju. Historični materializem je deloma zelo populariziral in ga s tem spravil v učinkovito obliko. Dialektiko gospodarskega in družbenega dogajanja je posebej v polemiki z berlinskim filozofom Eugenom Dühringom skušal razširiti v dialektiko narave. To postvarjenje marksistične dialektike je bilo posebej učinkovito v dialektičnem materializmu marksizma leninizma. Raziskavam Engelsovega delovanja in njegovega deleža pri teoriji marksizma, je bil namenjen predvsem Inštitut Marxa-Engelsa-Lenina v Moskvi.

Marx je ostal v lepšem spominu kot Engels, saj je bil predvsem filozof in teoretik, Engels pa seveda Marxov zelo tesen sodelavec, po njegovi smrti tudi njegov naslednik-nadaljevalec ne samo na teoretičnem, temveč tudi na političnem (strankarskem) področju, iz katerega naj bi v 20. stoletju izšla socialistična (leninistično-stalinistična) diktatura v Sovjetski zvezi in drugod. V Sovjetski zvezi so po njem poimenovali mesto Engels v bližini Saratova ob Volgi, ki je zdaj zaspano zanikrno mesto, kjer pa vendarle še stoji njegov velik kip, medtem ko so z drugih mest spomenike pomembnih sovjetskih politikov že zdavnaj odstranili. Friedrich Engels je umrl v Londonu 5. 8. 1895.